

עולה החוזר על קריאת חברו - האם עולה למניין העולים?

הרב אלחנן סבתו

מעשה שהיה • תשובת הגאונים • דעת השולחן ערוך • דעת הלבוש • דיון האחרונים
בקריאה של שמונה פסוקים בלבד • דעות ראשונים נוספים • "אין מוסיפין עליהם" - חשש
תוספת על מניין העולים • מסקנה דמלתא

מעשה שהיה

בישיבתנו הקדושה, באחד מימי שני וחמישי, הקורא ללוי האריך והוסיף על קריאתו עד שסיים כל הקריאה המיועדת אף לשלישי. אח"כ חזרו וקראו לעולה השלישי את קריאתו ולא הוסיפו עליה שום פסוק חדש על אף שהיה אפשר להם להוסיף, ובאו לשאול - האם בדיעבד עולה למניין שלשה?

תשובת הגאונים

כתב ה"ר דוד אבודרהם (עמ' קלד) בשם תשובות הגאונים:

עלה הקורא בתורה ראשון וקרא אחריו השני מה שקרא הראשון, אם הוסיף על מה שקרא הראשון שלשה פסוקים במקום שאפשר, או אפילו שנים במקום דלא אפשר, אותו שני עולה מן המניין.

דתנן בפרק בתרא דתעניות (כו ע"א) ביום הראשון בראשית ויהי רקיע וכו', ואי סלקא דעתך דשני קורא מה שקרא ראשון בלא תוספת ועולה למניין, אמאי פליגי רב ושמואל אמתניתין, לוקמה דקרא ראשון בפרשת בראשית ואח"כ קראה שני והוי ליה כשנים, אלא לאו שמע מינה דאין עולה למנין אלא אם כן מוסיף, הואיל ואפשר. מה שאין כן בפרי החג (קריאה דסוכות) דהתם לא אפשר.

והעתיקו הבית יוסף (אוי"ח קלו, ו) ופסק כן בשו"ע:

הקורא בתורה ראשון, וקרא השני מה שקרא הראשון, אם הוסיף על מה שקרא הראשון ג' פסוקים, או אפי' שנים במקום דלא אפשר, אותו שני עולה מן המנין. ואם לאו, אינו עולה מהמנין. חוץ מפרי החג, משום דלא אפשר.

לכאורה לשון זו "וקרא השני... מה שקרא... אם הוסיף..." היא לשון דייעבד, ומשמע ממנה דאם לא הוסיף ג' פסוקים חדשים, אף בדיעבד לא עלה למנין העולים, ויש להעלותו שוב ויקרא ג' פסוקים חדשים בברכה.

וכן הבינו בדעתו הפר"ח (אות ו, ולפיכך פליג על השו"ע), המאמ"ר (אות ד) והמ"ב (ס"ק יט, ובשעה"צ כד).

אך הנה ראיתי כן תמהתי על דבריהם הקדושים, שכן לפי הבנה זו דאף בדיעבד לא עלה מן המנין, יתעוררו לנו תשובות רבות וקשות על פסק זה:

א. חדא, דמעיקרא דדינא פירכא, שהרי במקור הראייה דילפי מינה הגאונים,

1 וראה זה חדש מצאתי בדברי דמשק אליעזר (סי' קלו ס"ק ו), דכשם שאם הקורא השני הוסיף על קריאת הראשון ג' פסוקים עולים שניהם מן המנין, ואע"ג שנמצא הראשון ללא פסוקים המיוחדים לו, כך גם אם מפחית השני ג' פסוקים מקריאת הראשון (דהיינו שמתחיל לקרוא אחר ג' פסוקים מהמקום שהתחיל הראשון) עולים שניהם מן המנין. דמאי שנא, סוף סוף איכא אחד מינייהו ג' פסוקים שלא נקראו אלא על ידו, וסגי בהכי. ורק היכא שהשני חזר על אותם פסוקים ממש ללא תוספת או גרעון רק אז איננו עולה מן המנין.

ולפי זה, היכא שטעו וקראו לשני עד היכן שאמור השלישי לסיים קריאתו, וחזרו וקראו לשלישי את קריאתו, עלו שניהם למנין הקרואים. ורשאים אף לבתחילה לקרוא לשלישי את קריאתו.

אמנם סברא זו יש לדחות בנקל, דלא דמי כלל זה לזה. הרי כשחזר השני וקרא כראשון אלא שמוסיף עליו, נמצא שכל אחד, **כאשר** קרא, קרא פסוקים חדשים. משא"כ היכא שהשני כלל לא הוסיף על הראשון, אע"ג שהפחית ממנו ג' פסוקים, הרי אין בקריאתו של השני שום חידוש. וע"ע בתשובת נאמן שמואל (סי' ג), תורף דבריו הועתק לקמן בהרעה 34) דמשמע להדיא דלית ליה האי חילוק שכתב הדמשק אליעזר, שהרי פסק שאם קרא הראשון ששה פסוקים, אף אם קרא השני אותם פסוקים ממש - עלה למנין, ואף לדעת הגאונים.

2 ומבואר מלשון דהיינו אפי' אם הוסיף שני פסוקים חדשים, כשהיה אפשר להוסיף שלשה, נמי לא עלה. שהרי לא הותר להוסיף שניים אלא היכא דאי אפשר. וכ"כ המאמ"ר (אות ד) והמ"ב (ס"ק כג ובשעה"צ ס"ק כד) וכה"ח (ס"ק לח). ולפיכך אל תטעה בדברי המ"ב בסי' רפב (ס"ק ט), שכתב שהחזר וקורא מה שקרא חבירו אינו עולה מן המנין אם לא הוסיף לכל הפחות שני פסוקים על מה שקרא הראשון, דאז דייעבד עולה למנין, וכמ"ש בסוף סימן קל"ו (מחצית השקל). ואלמלא דבריו המפורשים כאן היה מקום לטעות שם בדבריו ולומר שבשני פסוקים חדשים סגי בדיעבד, אפי' היכא דאפשר להלכך צריך לבאר כוונתו שם לצטט מש"כ בשו"ע שסגי בשני פסוקים חדשים דרוקא היכא שאי אפשר. ואע"ג דמשמע לפי"ז שאף היכא שאי אפשר לא סגי בפסקו חדש אחד בלבד, ובבה"ל (בסי' קלו ד"ה או אפילו) לא כתב כן, לא דק התם וסמך על הפניה לסי' קל"ז.

אמנם מדברי החיי אדם (כלל לא אות כח) נראה שאף בשני פסוקים חדשים שהוסיף סגי בדיעבד. וצ"ע מאי קסבר וכיצד יליף לה מדברי הגאונים. וע"ע בערוך השלחן (סי' קלו ס"ק ט), ואין משמעות לשונו מכרעת כ"כ מה כוונתו.

דהיינו קריאה דמעמדות, אין לנו עסק בדין דיעבד כי אם כיצד יש לנהוג לכתחילה. א"כ, תינח אי ילפינן מינה שלכתחילה אין לזה לקרוא מה שקרא זה, אך היאך נילף מינה לדין דיעבד?

ב. ותו, חזי לדחיית הגאונים "מה שאין כן בפרי החג דהתם לא אפשר", שלכן אין ללמוד מפרי החג. ומה היה לנו ללמוד מפרי החג אם לא שיהיה מותר לכתחילה לקרוא כך? אלמא בקריאה דלכתחילה עסקינן. דאילו איירו אף בדיעבד שלא יצא ידי חובה, היו צריכים הגאונים להוסיף לתת טעם אמאי לא נילף מלכתחילה היכא דאי אפשר לדין דיעבד היכא דאפשר, דהא לא מילתא דפשיטא היא דכל היכא דלא שרי לכתחילה לא יצא אף בדיעבד.

ג. ועוד, עצם הסברא כאן קשה מצד עצמה, מאי שנא דיעבד דקריאה זו מכל דיעבד של דין אחרי? דהא קי"ל דשעת הדחק כדיעבד דמי, וקטן נתלה בגדול, וא"כ כשם שבשעת הדחק של "היכא דלא אפשר" שרינן לכתחילה לזה לחזור ולקרוא מה שקרא זה, כך גם נאמר דבדיעבד אם כבר נעשה כך, יצא ועלה למניין הקרואים³.

ד. ובן יש ללמוד מעיקר דינא שתקנו לדלוג ולכפול בקריאה של ראש חדש. שהרי לא הוצרכו לכך אלא מגזירת הנכנסים והיוצאים: שלא ישויר בפרשה בפחות משלשה פסוקים מפני היוצאים אז מבית הכנסת, שיאמרו שהעולה

3 אמנם אי שעת הדחק עדיפא מדיעבד, אוי יש לומר שאע"פ שהיכא דאפשר אף בדיעבד לא יצא, היכא שלא אפשר שרינן לכתחילה. ויעויין ברשב"א בברכות (ח ע"ב ד"ה ולענין פסק) דמוטיב הא דתניא בברכות ט ע"א: "רשב"י אומר: פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים בלילה, אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר, ויוצא בהם י"ח אחת של יום ואחת של לילה", וקי"ל הכי בשעת הדחק, אהא דתניא ביומא (לו ע"ב): "הקורא את שמע עם אנשי משמר - לא יצא, מפני שהם מקדימין", והרי אנשי משמר בודאי לאחר עה"ש היו קוראין, אעפ"כ קתני דלא יצא. ותירץ הרשב"א: "...וא"נ אפשר במי שקורא שלא בשעת הדחק, אלא מדת. שלא יצא כלל, וצריך לחזור ולקרוא בעונתה". והביאו הב"י (בסי' נח ד"ה וכתב ערו).

אלא שלענ"ד יש לחלק בין דיעבד שיש לו עוד איזה תקנה לבין דיעבד גמור. שהרי נראה מלשון הרשב"א הנ"ל שאם היה עובר וזמן ק"ש אף הוא היה מודה דיצא בדיעבד, ולא אמר שלא יצא אלא לומר דצריך לשוב ולקרוא ק"ש בעונתה. נמצא שאף להרשב"א שעת הדחק כדיעבד דמי והיינו כדיעבד הגמור. ובכך אנו משווים קצת את דעתו לדעת הר"ף והרמב"ם והטור שם, דס"ל דבדיעבד אם קרא מעה"ש יצא. וכ"נ דעת הראב"ד אחר שחזר בו בדין לולב היבש בשעת הדחק (הוב"ד ברא"ש סוכה פ"ג סי' יד): "דאין יתכן זה להיות שבמקום הדחק יוצאין בו ומברכין עליו לכתחלה ושללא במקום הדחק אפי' דיעבד לא יצא" וכן הסכים הר"ן (סוכה יד ע"א דיבור ראשון) לסברת הראב"ד ולא קיבל את דחייתו של הרמב"ן. וכן פסק למעשה השו"ע (סימן תרמט סעיף ו): "בשעת הדחק, שאין נמצא כשר, כל הפסולים נוטלין ואין מברכין" (אמנם אפשר לומר שסובר כרמב"ם וסיעתו דשרי בשעת הדחק לטול ולברך, כלומר שמקיים בכך מצוות ד' מינים ואין זה רק לזכר בעלמא. ורק חשש לסב"ל ולפיכך הורה שלא לברך).

אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים הנשארים. וכן לא יתחיל בה פחות מג' פסוקים, מפני הנכנסים אז בבהכ"נ, שיאמרו שלא קרא הראשון אלא ב' פסוקים⁴. ואי איתא שהדין של כופל את קריאת הפסוקים לא עלה אף בדיעבד, למה לא חששו חכמים לנשארים בבית הכנסת, שיאמרו שמותר לכפול פסוק בין שני עולים⁵? על כרחינו צריך לומר דלא חשו לכך מפני שאף אם יאמרו כך ליכא קלקולא, שהרי בדיעבד שפיר יצאו ידי חובה. מה שאין כן קריאת שני פסוקים, שאף בדיעבד לא חשיבא קריאה כלל⁶. ולפיכך לא די לנו בכך שלא הותר כאן לאחד לקרוא רק שני פסוקים, אלא שחששו כל כך שלא יהיה שמץ אפשרות לטעות בכך ע"י הנכנסין והיוצאין, עד כדי שהתירו לכפול פסוק לשם כך.

לפיכך נראה טפי לפרש בדעת הגאונים ז"ל שכל דבריהם אינם אלא לכתחילה, אך בדיעבד יצא. ואע"ג שמרהיטת לשונם בתשובה לכאורה לא משמע הכי,

---

4 ובאמת שלפי מנהגנו שהוא מתקנת הגאונים ז"ל השתא נמי קשה מה הועילו חכמים בתקנתן, כפי שתמה הרמב"ן, והוב"ד ברין (על הרי"ף מגילה יב ע"ב) שהרמב"ן ז"ל חלק עליהם והקשה דאיכא מה הועילו חכמים בתקנתן, והלא אותה חששא דנכנסין במקומה עומדת, שהרואה אותו מתחיל בפסוק ג' שבפרשה א' יאמר הראשון לא קרא רק ב' פסוקים. ואי לא היישנין לנכנסין בדלא אפשר כו' יקראו השנים בפ' צו והג' יקרא ובוים השבת ופסוק אחד מפ' ובראשי חדשיכם דמאי איכא משום דאין מתחילין כו' והא זהו אינו אלא משום הנכנסין, וכיון דאפי' בדולג אכתי איכא ההיא חששא למה ידלוג, יקרא כדרכו ולא נחוש לנכנסין כו' כיון דלא אפשר. לפיכך פירש הוא ז"ל דפלוגתא דרב ושמואל אמעמדות קאי דהתם ליכא אלא תמניא פסוקי, הלכך לא אפשר אלא בדולג ופוסק ע"ל הרי"ן.

5 ואע"פ שכבר תירץ הרי"ן (על הרי"ף מגילה שם) תמיהה מעין זאת: "שמא תאמר והא אכתי כי אמרינן נמי דולג איכא למיחש שהעומדים שם יהיו סבורים שמותר לדלג בעלמא ויבואו לעשות כן בפסוק שלישי שבפרשה ואיכא משום הנכנסין, הא לא קשיא שאין הדילוג מצוי ולמה יבואו לדלג אדרבה מי שהוא בבהכ"נ מתחילה ועד סוף שואל למה הוא דולג כיון דאיכא פסוקי טובא, ומפרשי ליה שלפי שאין מתחילין ואין משיריין בפרשה עושים כן ומתוך כך לא יבואו לדלוג בעלמא בכיוצא בזה כדי לא יחשבו הנכנסין שהתחילו בפרשה בפחות מג' פסוקים, ועוד שאין הדילוג מצוי ואינו נעשה אלא מדוחק וליכא למיחש ביה, אבל אם היו קורין כדרכן העומדים בבהכ"נ אין רואין שינוי כלל ואינן סבורים דהכא שאני משום דלא אפשר אלא סוברין כדרכן הן קורין שמותר להתחיל ולסיים בפרשה פחות מג' פסוקים וכו'". מ"מ לא תירץ אלא את החשש שאיהו ז"ל חייש ליה משום הנכנסין, ואין בדבריו כדי לתרץ את החשש בכפילת פסוקים הגורמים לכפול שלא יעלה מן המניין [ואיהו ז"ל חש לכך כלל דהא לא ס"ל כהאבורהרם בשם הגאונים כמש"כ לקמיה]. רק מש"כ 'יעוד וכו' שייך כאן.

6 כי"מ מביאור הגרי"א (סי' קלו ס"ד) והוב"ד בהע' 25, והוא כפי הכלל הגדול שייסרו לנו הראשונים שכל דבר שבדיעבד כשר, אף על פי שלכתחילה יש בו איסור, אין חוששים לגזור בדבר אחר שמא יבוא לידי כך. ע"י ברא"ש חולין (פ"א סי' ה) תוה"א להרשב"א (בית א' שער א'), והביאו ב"י (יו"ד סי' ב) וט"ז שם (ס"ק ד), וכתב: "ודבר זה הוא כלל במקומות רבים", וכ"כ עוד בס"י צא ס"ק א וס"ק ז). וכן הוא בשו"ת הרא"ש (כלל יט דין ה). וע"י דעת תורה (סי' ב ס"ק ב), ובתוס' שבת (קמא ע"ב) ד"ה במנעל, ותוס' (גיטין ג ע"ב) ד"ה דתנן, ודוק, וכ"ה בפתחי תשובה (סי' סט ס"ק כו) בשם ספר חמודי דניאל, וכ"נ מדברי הגרי"א (בסי' צה ס"ק ז).

המדקדק בלשונם יבחיין ויראה כי כולה ערוכה בלשון דיעבד אע"פ שאין הכוונה אלא ללכתחילה.⁷

וכבר מצאנו לשון "פסול" שאינה אלא לכתחילה⁸, ולשון "לא יצא" שאינה אלא לכתחילה⁹. ולא יגרע "אינו עולה" דידן מנייהו.

ועוד י"ל דלא נקטו לשון דיעבד אלא ללמדנו שלכתחילה אין לשני לקרוא מה שקרא הראשון אפי' אם מוסיף עליו ג' פסוקים חדשים. וכמש"כ המגן אברהם (ס"ק יב): "דוקא דיעבד, אבל לכתחלה לא יקרא למפרע, דאם לא כן בראש חדש נמי יתחיל השני מ'וידבר' משום הנכנסין". הלכך השתמשו בלשון דיעבד בכל התשובה ואע"פ שבדיעבד מוודו דעלה למניין¹⁰.

דעת השולחן ערוך

והנה כל זה לבאר את דעת הגאונים עצמם, אך אם נבוא לבאר את דעת השו"ע

7 ש"ך כתבו: "לוקמה דקרא ראשון בפרשת בראשית ואח"כ קראה שני" ופשוטה כוונתם לומר ש"ך יקרא לכתחילה ולא רק בדיעבד, אלא ע"כ שאין לדקדק בלשון דיעבד זו ולהוכיח מידי מינה.

8 כדאיתא בפסחים עז ע"ב: "נטמאו שיריה, אבדו שיריה - כמדת רבי אליעזר כשירה, כמדת רבי יהושע פסולה". ואע"ג דמקשה הגמרא שלשון 'פסולה' אפי' בדיעבד משמע, למסקנה פסולה היינו רק לכתחילה, ואם זרק הורצה. ויליף מינה היראים (סי' תכב) ל"נקטם ראשו פסול" דהיינו רק לכתחילה. וכן כתב הרמב"ן (שבועות ל ע"ב) דהא דאיתא במס' זבחים (דף טז ע"א) "מה ליושב שכן פסול לעדות" = פסול לכתחילה קאמר.

9 כדאיתא ביומא לז ע"ב: "הקורא את שמע שחרית עם אנשי משמר ואנשי מעמד - לא יצא, מפני שאנשי משמר משכימין ואנשי מעמד מאחרים". וביאר הרשב"א (ברכות ח ע"ב) באופן אחד שלא יצא ידי מצוה מן המובחר. וכן הוא בכתוב שם להראב"ד (ברכות א ע"א) "אבל מה שאמרו הקורא עמהם לא יצא, אפילו קראו קודם ג' שעות לא יצא ידי חובתו מן המובחר וכו', ואנשי משמר וכו' ואעפ"י כן אמרו הקורא עמהם לא יצא ידי חובתו, ומאי לא יצא שחסר מצוה הואיל ושללא מאונס עשה" וכו', וכן כתב הר"ן בפסחים (קטז ע"ב) אמתי"ר ג' אומר כל שלא אמר ג' דברים הללו בפסח לא יצא י"ח, דלאו דוקא הוא אלא שלא יצא י"ח כראוי. ע"ש. וכי"כ מרן הבי"י (סי' רעא טו בד"ה ושותה מלא לוגמיו): "ונראה לי שאם נשפך הכוס קודם שיטעום אינו צריך לחזור ולקדש. דמאי דאמרינן אם לא טעם לא יצא, היינו לומר דלא יצא ידי מצוה כתקנה" וכו'. וכי"כ בביאור הלכה (סי' נט סע' ד ד"ה עם השי"ן) על תשובת הרא"ש "דאם היה מכויין לדברי שי"ץ בשתיקה ובאמצע הברכה היה פונה לבו לדברים אחרים הפסיד הכונה שהפסיק באמצעיתה. שכל שהוא סומך על השי"ץ צריך לכויין לבו לכל מה שהוא אומר ולא יפנה לבו לדברים אחרים שאל"כ לא יצא", וכתב הבה"ל: ואולי דכוונת הרא"ש לומר דלא יצא ידי מצוה מן המובחר. וכן כתב עוד (סי' סב סע' ג בד"ה ואם לא השמיע לאזנו יצא) על דברי ספר החרדים. ודו"ק.

10 ובדעת המ"א מוכרחים לפרש שכן כוונתו, דהא איהו ס"ל (בס"ק ט) בהדיא להכשיר בדיעבד אם קרא זה מה שקרא זה. והרי בס"ק יב מפרש את כל הסעיף דווקא בדיעבד, משמע דמה "שלא עלה מן המניין" היינו אף בדיעבד? אע"כ הוא להיפך, שרצה המ"א ללמדנו דמה שנקט השו"ע לשון דיעבד היא למען האמור בס"ק יב בלבד. והמשך הסעיף אגב גררא נסביה בלשון דיעבד, ולעולם בדיעבד עלה למניין.

שאף בדיעבד לא יצא, לא מצאנו ידינו ורגלינו בביהמ"ד:

א. חדא, דהנה פסק השו"ע (סימן קלו סעיף ד, ומקורו טהור מדברי שבלי הלקט סי' מ):
 אם קרא אחד ב' פסוקים, צריך לחזור ולקרות; ואם לא קראו בין שלשתן
 אלא ט' פסוקים, ג' לכל אחד, אינם צריכים לחזור ולקרות. וראייה
 לדבר: פרשת עמלק. אבל אם קראו פחות מט', צריכים לחזור ולקרות.
 הא קמן דיליף משעת הדחק דפרשת עמלק דליכא תו פסוק לקרוא ע"מ
 להשלים לעשרה פסוקים, דהא סליק עניינא, להיכא דבדיעבד כבר קראו.
 וכן תמה הפרי חדש שם:

ותימא על המחבר ז"ל שפסק לדין זה (שבסעיף ו), דהא כיון דאשכחין
 דאפילו לכתחילה קורא זה מה שקורא זה ועולה למנין ז' היכא דלא
 אפשר, הוא הדין בדדיעבד היכא דאפשר. וכמו שכתב המחבר בסמוך
 (סעיף ד) היכא דלא קראו אלא ט' פסוקים דמהני וראייה פרשת עמלק.
 כלומר דכי היכי דהתם לכתחילה אפילו דלא אפשר, הוא הדין בדדיעבד
 אפילו היכא דאפשר. וא"כ הכא נמי נימא הכי¹¹.

ב. ותו, כל לשון השו"ע בסימן זה היא חותכת. זו לשונו בסעיף ג:

אם דלג פסוק אחד ולא קראו וכו' אינו חוזר, ואם לאו, חוזר. אבל בשבת
 אפילו וכו' חוזר וקורא¹², ואפילו אחר שהחזיר את התורה ואמר קדיש
 וכו', ואפילו הפטיר והתפלל מוסף, חוזר וקורא.

ובסעיף ד:

אם קרא אחד ב' פסוקים, צריך לחזור ולקרות. וכו' אבל אם קראו פחות
 מט', צריכים לחזור ולקרות.

ובסעיף ה:

אם קרא פרשת פרה ופסק בהגר הגר בתוכם וגלל ס"ת, חוזר ופותר
 ומתחיל מראש הפרשה עד תטמא עד הערב ומברך לפניו ולאחריה.

11 ומה שתיריך בזה המאמר דהתם שאני דהא קרא כל אחד ג' פסוקים ומצאנו שכן הוא בעיקר התקנה
 לכתחילה ששניים קוראים ג' פסוקים כל אחד. אינו מחזור לכאו, דסוף סוף ליכא עשרה פסוקים סך הכל
 כתקנת עזרא. ומה אכפת לך במה שכל אחד בפנ"ע קרא כהוגן, ועיי' בביאור הגר"א באמת שהלק על פסק
 השו"ע בזה. וחמיר ליה להגר"א טפי קריאת עשרה פסוקים דס"ל שהם לעיכובא, מכפילת אותם פסוקים בשני
 קוראים, כמבואר בדבריו בסעי' ד. וכמש"כ בהע' 25.

12 ומברך לפניו ולאחריה, כדאייתא להדיא במס' סופרים (כא, ו) והובא במקור הדין הוא הגה"מ (תפלה יב
 אות מו). וכי"כ האחרונים (הפ"ח המ"א וא"ר ויד אהרן וברכי' ועוד) והשיגו על המהר"ם מלובלין (סי' פה).

ורק כאן, בסעיף ו, לא כתב להדיא שצריך לחזור ולקרוא, כי אם "אינו עולה מן המניין". ולמה קהתה חריפות סכיננו של השו"ע ועמדה מלומר שחזור וקורא¹³?

ג. ועוד, קריאת חנוכה תוכיח. שהרי בחנוכה הקריאה איננה קרבנו של יום, דבחנוכה לא הקריבו אך קרבן התמיד. אך הקריאה היא רק רמז לעניינו של יום, כמו שהתם ביום כלות מלאכת המשכן קדשו את המשכן, כן בחנוכה קדשו מחדש את המקדש, וגם רמז לזה שנגמרה מלאכת המשכן בכ"ה בכסלו¹⁴, לכן התקינו חז"ל לקרות בחנוכה בקרבנות הנשיאים זכר למשכן. אבל אין זה קרבנו של יום, דבחנוכה לא הקריבו קרבן נוסף, וגם לא כ"כ מעניינו של יום. ולפיכך פסקו האחרונים (משאת משה [ח"א אור"ח סי' ו], דבר משה [ח"א אור"ח סי' יד], ברכי יוסף [סי' תרפד אות ה], שולחן גבוה [אות ו], שערי אפרים [שער ח אות עח], דרך החיים [דיני טעות בקריאה אות יב], מ"ב [ס"ק ג] ועוד) שאם טעו וקראו ביום שני של חנוכה פרשיית נשיא שלישי וכיוצא - עלתה להם, דאין קפידא בימים. וזה פשוט. וכתבו אמת ליעקב (אות יב) ולדוד אמת (סי' ט אות יב) שאפילו עודנו הס"ת לפניהם א"צ לחזור ולקרוא הקריאה הנכונה. והביא כל זה בכף החיים (תרפד ס"ק ח).

ואעפ"כ פסק השו"ע (סי' תרפד ס"א):

קורין בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא, שלשה בכל יום, ומתחילין בברכת כהנים וכו'. ביום שני קורא כהן ביום השני עד פר אחד בן בקר, ולוי עד ביום השלישי, וישראל חוזר וקורא ביום השני. ועל דרך זה בכל יום.

הגה: וי"א שישראל קורא ביום שלאחריו, דהיינו ביום הג', וכן בכל יום. וכן נוהגין.

13 אמנם לכאורה יש לתרץ ולומר שהשתמש מרן בסגנון לשון זו ע"מ להורות דכשהעולה יתר על מניין ז' עולים [כגון בשבת דאיכא מוסיפין] רשאי הוא לחזור על פסוקי קודמו, וכפי שיאר המ"ב (בס"ק כד). אלא שאף זה מוכיח שלשון השו"ע היא לכתחילה, שהרי בשבת פסק השו"ע שרשאים לעשות כן לכתחילה "מותר לקרות עולים הרבה אע"פ שקרא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך, אין בכך כלום" (סי' רפב, ב). ואי אמרת שכוונת השו"ע כאן דאף בדיעבד אינו עולה, אין לדייק מזה לעניין שבת - שהעולה יתר על מניין העולים - אלא לעניין דיעבד ולא לכתחילה.

14 כדאייתא בפסיקתא הובא בטור, ובתוספי הרא"ש למגילה בסוף המסכת כתב: "בחנוכה בנשיאים פ"י הר' שמעיה משום דמכ"ה בכסלו היה ראוי המשכן להקים וכו', ולפי שהיה ראוי להקים מכוסלו ולחנכו קורין פרשת נשיאים בחנוכה". וכ"כ אחרות חיים (הל' קריאת ס"ת אות נט).

והנך רואה, כי כאן לדעת מרן העולה השלישי חוזר וקורא לכתחילה מה שקראו העולים שלפניו, ואע"ג דאפשר לו להמשיך ולקרוא בפרשיית הנשיא הבא, דהכל מעניינו של יום, שהרי אף אם קראו הכל בעניין הנשיא הבא יצאו.

והגע בעצמך, בחנוכה רשאי לכתחילה לחזור על אותם פסוקים, כלומר נחשב הוא 'אי אפשר' לקרוא פסוקים חדשים, ואילו הכא כשכבר קרא בדיעבד ולא הוסיף מהחדש, נימא ליה שלא יצא כלל, ויחזור ויעלה ויברך ויקרא! וכי לא נחשב דייעבד דכל השנה כמו צורך קל כזה שבחנוכה של קריאת הנשיא השייך לאותו היום¹⁵?

ד. עוד ראייה ניצחת יש בדבר ממה שפסק מרן בהלכות חנוכה (סי' תרפד, ג):

אם חל ר"ח בחול, מוציאים ב' ספרים וקורין באחד ג' בשל ר"ח, ובשני קורא אחד בשל חנוכה. ואם טעה החזן וקרא ד' בשל ר"ח, אם לא הוציאו ספר ב' א"צ לקרות יותר; אבל אם הוציאו ספר ב', משום פגמו צריך לקרות ה' בשל חנוכה.

והרי אי אפשר לקרוא בר"ח ד' עולין אם לא ע"י כפילת פסוק, ונהי דבשאר ראשי חדשים אין לנו אפשרות אחרת, השתא דבחנוכה עסקינן שאפשר לנו לקרוא עולה נוסף בשל חנוכה, ואדרבה, קריאה זו מעניין היום היא וכו"ע הכי קראי - מ"מ הואיל ונשלמו ד' עולין אין משגיחין בחנוכה. שמע מינה שבדיעבד נחשב העולה הכופל מן המניין עד כדי כך שמתיתר הצורך לקרוא בשל חנוכה¹⁶ (וע"ע לקמן "דעות ראשונים נוספים" בדעת רש"י שהוא מקור האי דינא).

ה. והקושיה המתנשאת על הכל היא ממה שפסק השו"ע בסע' ד (העתקנו לשונו לעיל אות א), בעניין קריאת שמונה פסוקים, אשר אין צורך בדין זה אם לא שנעמיד בכגון שקרא כל עולה ג' פסוקים, דהיינו ע"י שקרא האחד פסוק

15 וא"ת הואיל וכך נהגו שקוראים הכל בקריאת הנשיא של אותו היום, ואין קוראים לכתחילה בקריאת הנשיא שלמחרת, לפיכך חשיב 'אי אפשר', אף אנו נאמר כי הואיל ונהגו בשני וחמישי לקרוא לשלשת העולים עד סוף 'ראשון', אין להוסיף יותר. ואם קרא השני עד סופו יחזור לכתחילה השלישי ויקרא מה שקרא השני? אין זה אלא חוסר לב.

16 וע"ע באשל אברהם מבוטשאטש (סי' תרפד) שכתב: "טעיתי היום בר"ח בחנוכה וקראתי להכהן והלוי כמו בשאר ר"ח. ולכתחילה ראוי לקרות להכהן עד עולת ולהלוי משם עד ובראשי חדשיכם כיון שאין לדלג כי אם כשאי אפשר, וכן נוהגים". משמע להדיא שכל האי דינא שאסור לדלג היכא דאפשר, אינו אלא לכתחילה. ולא הצריך הרב ז"ל במעשה שאירע לו להעלות עולה נוסף להשלים מניין העולים שנפגם בעקבות הלוי שכפל פסוק.

אחד למפרע ממה שקרא חברו, ואי לאו דסך כל הקריאה בין שלשת העולים היא שמונה פסוקים היה יוצא י"ח. ויתבאר עוד לקמן באריכות שכן דעת רוב עצום של האחרונים.

מכח כל הקושיות הללו נראה ברור דאין כוונת הגאונים והשו"ע אלא דלכתחילה לא יחזור זה לקרוא מה שקרא חברו, אך בדיעבד ודאי שיצאו ידי חובה.

דעת הלבוש

והנה צדק לבשתי וילבשני, כי אכן הלבוש (קלו, ד) כתב ופירש את כל לשון השו"ע רק לכתחילה:

לא יקרא השני מה שקרא הראשון, שכיון שהראשון קרא ובירך למה יחזור השני ויברך עליהם שנית.

ואם חזר השני וקרא מה שקרא ראשון, יוסיף על מה שקרא הראשון שלשה פסוקים ועולה מן המניין. ואם אי אפשר לו להוסיף רק פסוק או שנים דסליק עניניא דיומא, יוצא אפילו בפחות משלש שהוסיף ועולה מן המניין. וכן אנו נוהגין בראש חודש, שהלוי מתחיל פסוק שקרא הכהן ואינו מוסיף רק שתי פסוקים, מפני שאי אפשר בענין אחר וכו'.

ולפי מנהגינו, גם אם הוא בענין שאינו מוסיף כלום על הראשון, כגון הארבעה שקורין בחול המועד דסוכות בפרי החג, עולה למניין. ומיהו היכא דנהגו נהגו ולא נילף מיניה למקום אחר חוץ משמחת תורה.

הרי שלא פירש כאן כלל מה דינו של שני זה בדיעבד אם כבר ברך באחרונה, אלא רק ביאר מה שיש לו להוסיף על קריאתו על מנת לעלות מן המניין. והרי זה כמבואר, כי בדיעבד י"ל שעלה למניין העולים.

ואם נפשך לומר שאין להוכיח מידי ממה שסתם הלבוש ולא פירש, דכשם שלא פירש שיש להעלות עולה נוסף, כך גם לא פירש שיצא בדיעבד¹⁷, עוד אשמיעך (בפסקה הבאה) להראותך האמת הזו בדעתו ז"ל בבירור, וממנה יתבאר שהלבוש איננו יחיד בהבנה זו כי אם רוב האחרונים ז"ל הכי סבירא להו.

17 אע"ג שלענין טענה זו אינה נכונה כאן, יען כי דרכו של הלבוש להיות סובב הולך אחר לשון השו"ע ולבארו להלכה, ולשון השו"ע היא: 'וקרא השני מה שקרא הראשון, אם הוסיף...עולה מן המנין, ואם לאו, אינו עולה מהמנין'. ואם כוונתו לדיעבד, היה הלבוש מוכרח להתייחס לדין דיעבד. נמצא שאין זו נקראת 'סתמיה' כי אם 'השמטה'. דרוק.

דיון האחרונים בקריאה של שמונה פסוקים בלבד

כתב השו"ע (קלו, ד):

אם קרא אחד ב' פסוקים, צריך לחזור ולקרוא; ואם לא קראו בין שלשתן אלא ט' פסוקים, ג' לכל אחד, אינם צריכים לחזור ולקרוא. וראייה לדבר: פרשת עמלק. אבל אם קראו פחות מט', צריכים לחזור ולקרוא (שבלי הלקט).

והלבוש (בסעיף ג) כתב וביאר זאת:

ואם לא קרא אחד אלא שני פסוקים צריך לחזור ולקרוא ולברך לפניהם ולאחריהם, אבל אם לא קראו כל השלשה אלא תשעה פסוקים שלש לכל אחד אין צריך לחזור ולקרוא, שכיון שמצינו שפרשת עמלק אין קורין אפילו לכתחילה אלא תשעה, בשאר ימים יוצאים בדיעבד בתשעה, אבל אם לא קראו כל השלשה אלא שמונה פסוקים וכל שכן פחות, אפילו קרא כל אחד שלש פסוקים כגון שאחד התחיל בפסוק אחד שכבר קראו חבריו, צריכין לחזור.

וכ"כ העולת תמיד (ס"ק י) מלתא בטעמא:

פירוש דאע"פ שקראו השלשתן כל אחד ג' פסוקים וכגון שקרא האחד פסוק מזה שקרא הראשון, אפ"ה לא יצאו. ועל כרחו צריך לבאר כן. דאי לאו הכי הלא מרישא שמעינן דאם אחד קרא שני פסוקים דלא יצא. ועל כרחך כשקורין פחות מתשעה פסוקים דהאחד יקרא שני פסוקים. אלא ע"כ כדפרישית.

הרי שלא כתבו שצריך לחזור ולקרא היכא שכפל זה מה שקרא זה אלא כשסך כל הקריאה לא הייתה אלא שמונה פסוקים, הא אם קראו עשרה פסוקים, ואפי' תשעה, לא יחזור. ואע"ג שקרא זה מה שקרא זה בפרשה שאפשר לו להוסיף פסוקים. דאי לא תימא הכי, תיפוק לי שלא יצאו כאן י"ח בגלל שחזר וכפל את הפסוק שקרא חברו ללא תוספת ג' פסוקים חדשים¹⁸, והדרא קושיה לדוכתא - מה חידש השו"ע בדיון זה של שמונה פסוקים? ותו לא מידי¹⁹.

18 ואין לתרץ דשאני היכא שכפל רק פסוק אחד והוסיף עליו ב' פסוקים חדשים, דבדיעבד יעלה למניין, להיכא שכפל כל קריאת חברו בלא תוספת. שהרי אם יכל להוסיף ג' פסוקים ולא הוסיף אלא שניים דינו זהה למי שלא הוסיף כלל. וכדלעיל הע' 2.

19 ואין לחלק ולומר דהחידוש כאן - בקריאת שמונה פסוקים - הוא שלא עלתה להם הקריאה כלל וכולם חוזרים, כלשון השו"ע "צריכים לחזור ולקרוא", מה שאין כן היכא שקראו תשעה ויותר, דעל אף שכפל זה וקרא פסוקי חברו א"צ למהדר אלא זה הכופל לבדו, שכן רק הוא לא עלה מן המניין. אין לומר כן,

ולעומתם יצא המג"א (ס"ק ט) לחלוק:

ואם קרא השני פסוק אחד למפרע יצאו. וראיה לדבר אנשי מעמד שלא קראו אלא ח' פסוקים²⁰. כנ"ל. דלא כעולת תמיד. עיין סעי' ו.

ותמה האליה רבה (ס"ק ח) על דבריו:

תימא שלא הזכיר מדברי הלבוש שפסק להדיא לחזור. גם קשה איך מתרץ מאי קמ"ל הפוסקים הא פחות מט' ע"כ אחד קורא ב' פסוקים, וכבר כתבו דצריך לחזור.

וכ"כ הגאון המפורסם הגר"ש קלוגר (בספר הסת"ם הל' קריאת התורה סי' ח) אחר שדחה דברי המג"א הנ"ל, כתב וז"ל:

ובע"כ קמ"ל אף אם אחד קרא למפרע פסוק אחד, שהוא קרא ג', מ"מ אם בין הכל קראו פחות מ-ט' לא יצא. שוב ראיתי בא"ר הרגיש כן בקיצור, וכיוונתי לדעתו בזה בעז"ה.

ובספר מגן גיבורים לגרי"ש נתנוון והגרמ"ז איטינגא (בשלטי הגבורים ס"ק ה) כתבו הלויים להצדיק את דברי המג"א, ולהשיל מעליו תמיחת הא"ר:

ותמה עליו הא"ר. אמנם באמת כונתו הוא דקושיית העולת תמיד בלאו הכי לא קשה. דהרי מבואר לקמן בסעיף ו' שאם קרא השני מה שקרא הראשון דאם הוסיף עליו עולה מן המניין, וא"כ שפיר אצטריך בכה"ג דקורא אחד מה

דע"כ הלבוש והעו"ת וסיעתם דמוקמי לה לסיפא בכגון שזהר וכפל פסוק אחד למפרע, לא אמרו כן אלא מחמת קושיא מאי קמ"ל בסיפא שלא השמיענו ברישא. וא"כ מוכרח לומר שהם מבארים מה שמופיע בסיפא "צריכים לחזור ולקרות" בלשון רבים, דלאו דווקא הוא. אלא הכוונה שרק הטועה חוזר וקורא. ולפיכך הוקשה להם מאי קמ"ל. דאם לא כן היה להם לחלק כנ"ל, דברישא איירי שכבר קראו 14 פסוקים מבלעדי השלישי שקרא רק שני פסוקים (כמבואר בשורשם של דברים במהרי"ק) ולפיכך רק השלישי חוזר, ואילו בסיפא מיירי שקראו השנים ששה פסוקים, וזה השלישי קורא רק עוד שנים, וסך הפסוקים שמונה, ולפיכך לא עלתה הקריאה לכולהו ובעי למיהדר. אלא ע"כ דס"ל דאין חוזר וקורא אף בסיפא אלא הטועה, ולא כולהו. וזה פשוט.

20 ולעני"ד יש לתמוה על דברי המ"א, שהרי עד שהוא לומד ממעמדות לקריאת ח' פסוקים שיצא, ומשמע שזהו המינימום האפשרי אשר פחות ממנו כבר לא יצאו, הרי אפשר ללמוד גם מפרשת הנשיאים דחנוכה שמשפיק קריאת ששה פסוקים, או אפי' מפרי החג דסוכות שמשפיק ג' פסוקים; דבשלמא לדעת הלבוש והעולת תמיד וסיעתם אין ללמוד - מלכתחילה היבא שאי אפשר לדיעבד כשאפשר - אלא מקריאה שאין כופלין בה פסוקים, דהיינו פרשת עמלק שהיא ט' פסוקים. אך היבא דאיכא תרתי, גם כפילת פסוקים וגם פחות מי' פסוקים, ליכא למילף שיצאו נדומיא דמשי"כ השו"ע (בסע' ג) גבי קריאת שני וחמישי, שאם דילגו פסוק אחד ולא קראוהו, וקראו פחות מעשרה פסוקים סה"כ, חוזר. וביארו האחרונים דלא דמי לסע' ד שפסק השו"ע דסגי בתשעה פסוקים סה"כ, מפני שכאן יש שני חסרונות. פחות מעשרה וגם דילוג. אלא לדעת המ"א וסיעתו קשיא. וצ"ע.

שקרא השני ומוסיף עליו שני פסוקים דאז היה יוצא היכא דלא אפשר וזה קרי לא אפשר, כיון דכבר קרא, אי לאו משום דקראו רק ח' פסוקים ולכך לא יצא וחוזר וקורא. ולזה רמז המ"א לעיין סעיף ו' וזה ברור.

וכתבו אח"כ להוכיח מהירושלמי כדברי המג"א. ועוד שם באלף המגן (ס"ק טו) הותירו דברי הגאונים בצ"ע.

וכ"כ הרה"ג מאיר הלוי מגלוגא בספרו שמן המאור (על המג"א קלו ס"ק ט) להצדיק דברי המג"א, וכתב שם דשפיר יש למילף מהיכא שלא אפשר לדין דיעבד. וכן הסכים בספר שביתת יו"ט (סי' ד) לרה"ג יו"ט אלנקווה (ומה שכתב שם עוד בעניין קריאת שני פסוקים, תמה עליו החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סי' יב). וכן הסכים בעיקר הדין למג"א בספר ברכת הבית (ח"ב שער מד שערי ברכה אות א, ולהלכה ביטל דעתו לאומרים שלא יצא, ודווקא היכא שקראו בין כולם שמונה פסוקים).

וכן הגר"א ביאר גם כן כהלבוש ועולת תמיד, אלא שנותר בקושיא, אמאי לא יצא כדברי המג"א. וז"ל הגר"א המתומצתת:

דמשמע אף שכל אחד קרא ג' פסוקים כגון שקרא למפרע, דאם לא כן הוה ליה למימר 'אותו שלא קרא רק ב' פסוקים צריך לחזור'²¹. ועוד, כבר כתב אם קרא אחד ב' פסוקים כו'. וקשיא מאנשי מעמד ומר"ח וכמ"ש בסע' ו': 'או אפי' שנים כו'. ואין לומר דשאני שם דלא אפשר, א"כ גם מפ' עמלק אין ראיה.

ולפיכך פליג הגר"א על כל עיקר דינו של שבלי הלקט והשו"ע. וס"ל דלא מבעיא בקריאת שמונה פסוקים דלא יצאו אף אם חזר וכפל פסוק אחד, אלא אף בקריאת ט' פסוקים לא יצאו.

וכדברי המג"א פסק גם החיי אדם²² (כלל לא אות כד) והשלחן עצי שטים (סי' ו סע' ה אות ד) וכן כתב בספר חיי עולם (על מג"א ס"ק ט).

21 ע"י במ"ב (ס"ק טז) שביאר את לשון השו"ע: "צריכים לחזור ולקרות" בלשון רבים, דלאו דווקא הוא. אלא הכוונה שרק הקורא שלא כהוגן חזר וקורא. ולשיטתיה אויל (בס"ק כב) דלית ליה חילוק בין קורא שני פסוקים בלבד לבין קורא ג' פסוקים ע"י שכוּפּל פסוק משל קודמיו, ובתרווייהו אין קריאתו חשובה כלום, וכמאן דליתא דמיה. ונמצא חומרו קולו, שלפיכך אין זה פוסל את קריאת כולם. מה שאין כן לגר"א, דס"ל שבדיעבד זה הכּוּפּל עולה למניין, כדלקמן בהע' 25, הלכך הואיל וקראו סה"כ שמונה פסוקים ואין אחד שאפשר לומר עליו שאינו מן המניין, נמצא קולו חומרו, ובעו כולוהו למיהדר. מה שאין כן בקורא רק שני פסוקים שקריאתו אינה חשובה כלום, ואינה גורעת את קריאתם כלל. הלכך איהו הוא דבעי למיהדר ולא כולוהו.

22 מיהו מהחיי אדם אין ראיה לענייננו, יען שאיהו ס"ל (כלל לא אות כח) שהקורא מה שקרא חברו, סגי בכך שהוסיף שני פסוקים חדשים כדיעבד ועלה למניין, ואע"פ שהיה אפשר לו לקרוא ג' פסוקים חדשים. וממילא, הכא מה שפסק כמג"א שיצא, הוא דווקא מפני שהוסיף ב' פסוקים חדשים. אך אילו לא הוסיף כלל או אפי' הוסיף רק פסוק אחד חדש, לא עלה, ואע"פ שקראו בין הכל עשרה פסוקים.

והכריע כף החיים (ס"ק כד):

ומג"א כתב וכו' וכ"כ חיי אדם וכו' וכן דעת חיי עולם וכו', מיהו המור וקציעה הסכים לדעת העולת תמיד, וכן דעת הא"ר, ומאמר מרדכי (אות ד), אשל אברהם (אות ט), יפה ללב (אות ג), דרך החיים (אות א). ומכל מקום נראה לי כיון דאיכא פלוגתא בזה יש לפסוק כדעת המג"א ודעמיה משום סב"ל.

היוצא לנו מדברות קדשם של האחרונים הנ"ל לעניין קורא החורר על פסוקי קודמו בלא תוספת היכא דאפשר להוסיף, דלא מבעיא לדעת המג"א וסיעתו דבדיעבד יצאו, שהרי אפי' אם סך כל הפסוקים שקראו הוא שמונה, יצאו. וק"ו אם קראו יותר שיצאו²³. אלא אפי' לדעת הלבוש והעולת תמיד וסיעתם דס"ל שלא יצאו, הני מילי משום שקראו סך הכל שמונה פסוקים. אך בקריאת תשעה או עשרה פסוקים ודאי יודו שיצאו²⁴. וכמו שכתב הגאון מליסא בדרך החיים (דיני טעות בקריאה אות א) דעל אף דפליג על מג"א וס"ל דבכה"ג לא יצאו, מ"מ כתב "דלמניין הקוראים ודאי עולה אף כשקרא פסוק אחד למפרע, רק שחיסר מהקריאה".

אמנם המ"ב (סי' קלו שעה"צ ס"ק כד) הרגיש בדבר, אלא דאזיל כל בתר איפכא מכל האחרונים הנ"ל אחר שבירר במשנתו (בס"ק טו) את שני הצדדים, וז"ל:

אם קראו פחות מט' - היינו שקראו כל אחד ג' פסוקים, אלא שבסך הכל לא היה כי אם שמונה פסוקים. כגון שהשלישי קרא פסוק אחד מהשני שלפניו, ואפ"ה לא יצא, דאם השלישי לא קרא כי אם ב' פסוקים, כבר אשמועינן בריש הסעיף דלא יצא (לבוש ועולת תמיד ואליה רבה ודרך החיים). ויש אומרים דיצא בדיעבד, כיון שעכ"פ קראו כל אחד ג' פסוקים (מגן אברהם וחיי אדם ושולחן עצי שטים).

הכריע וכתב בשער הציון (כד):

23 ואין לחלק ולומר שכונת המג"א שיצאו דווקא היכא שאי אפשר להוסיף פסוקים. חדא, דשבלי הלקט בעל סברא זו לית ליה האי חילוקא בין אפשר לשאי אפשר, כדמוכח דיליף מפרשת עמלק, כמש"כ הגר"א (וכן מוכח לענין ממש"כ שבלי הלקט בשם רש"י בהל' חנוכה בסי' קצ, ונפסק בשי"ע תרפ"ד סעי' ג. ויובא לקמן). ותו, דהא ליכא במציאות שום קריאה בתורה של שמונה פסוקים שאי אפשר להוסיף עליהם מלבד קריאה דמעמדות. היעלה על הדעת שהמג"א כתב דין שאין לו נפק"מ למעשה כלל? ועוד, האחרונים שהעתיקו את המ"א ופסקו כוותיה ככף החיים וכדו', שהם ספרי הלכה למעשה, האינם צריכים לבאר האי חילוקא שדין זה איננו נוגע למעשה רק היכא שאי אפשר? וכן בספר מגן גיבורים שהעתיקו לשונו ביאר סבירת המג"א בזה היא שבדיעבד היכא שאפשר נחשב כלכתחילה היכא דאי אפשר. וכן מוכח שהבין בשעה"צ (ס"ק כד) דסברת המג"א אף היכא שאפשר היא.

24 מלבד דעת המאמר (קלו אות ד) שחולק על המג"א בעיקר הדין, ולא ס"ל למילף מהיכא דלא אפשר לדין דיעבר היכא שאפשר. וכן המ"ב כדלקמן.

ולמעשה נראה לעניות דעתי דאין להורות כן (שיצאו כהמג"א), דבלאו הכי דעת הגר"א ופנים מאירות הנ"ל דאפילו אם קראו ט' לא יצא, ועיין בביאור הגר"א, ומשמע דלשיטתו דסבירא לה דאין למדין מפרשת עמלק, משום דשם לא אפשר בענין אחר, אם כן בהאי ענינא דלמפרע גם כן לא נוכל ללמוד מאנשי מעמד, משום דשם לא אפשר בענין אחר. ולפי זה אפילו אם בין כולם קראו עשרה פסוקים אלא שהשלישי שקרא ד' קרא שני פסוקים למפרע, גם כן לא יצא²⁵.

וקדם לו השערי אפרים (שער ז אות ד):

ואם אחד קרא רק שני פסוקים, אע"פ שהשניים שעמו קראו ד', מ"מ צריך לחזור ולקרות. ואפי' אם זה קרא פסוק אחד למפרע שכבר קרא שלפניו והוסיף עליו שני פסוקים, אינו עולה לו וצריך לחזור ולקרות, אם לא שהוא שעת הדחק.

נמצאנו למדים כי בנידון דידן לדעת כל האחרונים הנ"ל, מלבד המאמר והשערי אפרים והמ"ב, בדיעבד יצא י"ח ועלה למניין הקרואים.

על אף האמור, נראה דהיכא דשרי להוסיף עולים, כגון בשבתות, אה"נ שראוי להוסיף עולה שיקרא פסוקים חדשים, דהא אין חסרון בזה, אך בשני וחמישי דקפדינן שלא להוסיף על העולים נמצא חומרו קולו, וכמש"כ הר"ן לגבי עליית מפטיר למניין שלשה, ויבואר עוד לקמן.

דעות ראשונים נוספים

אמנם יש לנו לידע כי כל מה שכתבנו בזה הוא לרווחא דמילתא, יען כי אף מי שימאן לשמוע אל הדברים והאמת האלה, ויאמר כי השו"ע דיבר אף בדיעבד. הרי יש לנו כאן ספק ברכה. שהרי לדעת רבים ועצומים מהפוסקים (שנראה לקמן)

25 לענ"ד לא ברירא לומר כן בדעת הגר"א, שהרי אחת הראיות שציין הגאון לדין הקורא שני פסוקים שלא יצא אף בדיעבד הוא: "דאם לא כן לא היו צריכין במעמדות ור"ח לדלוג ולפסוק, כיון דאי אפשר, כמו פ' עמלק, אלא צ"ל דשם אין עיכוב בדיעבד, משא"כ כאן". כלומר, לדלוג או לפסוק אין עיכוב בדיעבד אף היכא דאפשר, הלכך שרינן ליה לכתחילה היכא דאי אפשר. משא"כ בקריאת שני פסוקים דאיכא עיכובא בדיעבד, הלכך לא שרינן ליה היכא דאי אפשר. ועוד יש להוכיח דכן ס"ל להגר"א ממה שהערו לעיל הערה 21. ואע"ג דהדר הגר"א וסתר לדינא דשבלי הלכת בענין קריאת ט' פסוקים או פחות מזה, היינו משום "דבמסכת סופרים איתא להדיא דוקא שקראו עשרה פסוקים, אבל פחות חזר, וכ"כ הגי' מן וכן הוא בתוס' דמגילה כג ע"א סד"ה חד", משא"כ בכפילת אותם פסוקים דליתא לכל הנך ראיות.

כבר יצאו בדיעבד והיאך יברכו שוב לבטלה? הא עוון ברכה שאינה צריכה חמור הוא עד למאוד, שכן עובר הוא על "לא תשא" (ברכות לג ע"א) ואף נגד הכרעת מרן אמרינן סב"ל²⁶. וכ"ש כאן שמרן לכאורה לא ראה דברי הרשב"א והר"ן שכבר פטרו אותו מקריאה נוספת, וי"ל שאילו היה רואה דבריהם לא היה פוסק כך, וכמש"כ החיד"א כיוצא בזה בכמה מקומות. וכן כתב המהרי"ט אלאזי בשו"ת שמחת יו"ט (סי' ג ד"ט ע"ג), דמה שאנו תופסים כדעת מרן לענין הלכה, הוא בדבר שנודע לנו בבירור שמרן עמד בעיקר הדין ודעתו דעת עליון מכרעת לפסוק כן, אבל דבר שלא נודע לנו אם עמד מרן בעיקר הדין וכו' כל כה"ג אין מן הראוי לפסוק בפשיטות כדעת מרן, וצריך לחוש לענין מעשה²⁷ (וע"ע ביבי"א בפתוחה לחלק ה).

שהרי הרשב"א והריטב"א (מגילה כב.) כתבו להיפך מתשובת הגאונים הנ"ל. וס"ל דאפילו לכתחילה רשאי לקרוא זה מה שקרא זה אף בלא תוספת, ועולה מהמניין. ודחו את ההוכחה מממעמדות (כפי שכבר העיר זאת הפרי חדש).

וכן דעת הר"ן, מלבד מה שבחידושו כת"י הביא את דברי הרשב"א הללו. עוד לו בביאורו על הרי"ף (במגילה יב ע"ב) כתב:

שמא תאמר והא אכתי כי אמרינן נמי דולג איכא למיחש שהעומדים שם יהיו סבורים שמותר לדלג בעלמא ויבואו לעשות כן בפסוק שלישי שבפרשה ואיכא משום הנכנסין...

26 וכן פשוט מאוד כלל זה אצל פוסקי הספרדים. וכן המ"ב (סוף סימן תנד בבה"ל ד"ה אין) בענין מצה גזולה חשש לדעת הריטב"א, ומכח זה הורה לא לברך נגד מרן ודעת רוב הפוסקים. וז"ל: "אין אדם יוצא י"ח במצה גזולה - עיין במ"ב. ועיין בחידושי רע"א ובש"א שהביאו שיטת הריטב"א, דדעתו דאף בגזול מצה יש שינוי מעשה דכיון דלעסיה קנייה בשינוי מעשה והמצוה מתקיימת אח"כ בבליעת המצה דהא בלע מצה יצא, וא"כ דומה לגזול חטים או קמח ועשאו מצה דיצא. ואף דלדינא בהדאי נקטינן כשיטת השו"ע שהוא דעת רוב הפוסקים דס"ל דלא יצא, וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת משלו (ואפשר דס"ל דזה מקרי שהקנין בא ע"י המצה גופא דק"ל בסי' תרמ"ט דלא מהני דאף שאם בלע בלא לעיסה יצא, הא עכ"פ לכתחלה צריך לעיסה כדי שיהיה טעם מצה בפיו), מ"מ לענין שיהיה צריך לחזור ולברך כשאוכלה אפשר דיש לחוש לדעת הריטב"א שכבר יצא בדיעבד וע"כ לא יברך" עכ"ל. וצ"ע אמאי בענייננו ציין הבה"ל לפר"ח שהביא את הרשב"א ולריטב"א, ואעפ"כ לא הוסיף שאין לברך.

27 וכדאיתא בביאור הלכה (סימן שא סע' כה ד"ה כגון) בענין יציאה בשבת בקמיע מומחה: "והנהגה הבי", אף שהביא הדסמ"ג וסמ"ק והתרומה קיימו בשיטת רש"י, תפס לעיקר בשו"ע כהתוספות והרא"ש ורבינו ירוחם שחלקו עליו. והנה מצאתי בפי' ר"ח שלפנינו בפירוש בעיא דרב פפא שדבריו כשיטת רש"י, וכן הביא בחידושי הר"ן בשם רבינו יהונתן בהדיא וכו', וכן במאירי בהדיא, וכן בהגהת אשר"י סובר בשיטת רש"י וכמו שהביא בדרכי משה. ומאחר שר"ח ורש"י ורבינו יהונתן וסמ"ג וסמ"ק והתרומה המאירי והג"א קיימו בחדא שיטתא להקל, והוא מלתא דרבנן, דאינו חייב חטאת בכל גונוי כדאיתא במשנה, נראה דיש לסמוך להקל בעת הצורך. וגם הבי"ו גופא לו היה לפניו פירוש ר"ח ורבינו יהונתן לא סתם כן בשו"ע להחמיר" עכ"ל. דון מינה ואוקי באתרין.

עיי"ש מה שתיירץ, ועכ"פ מוכח שלא חשש לאיסור בכפילת פסוק אלא היכא שיעשו כן בפסוק שלישי ומשום חששא דנכנסין, ולא חייש כלל למימר שיחסרו העולים מחמת זה שלא יעלה למניין. ודוק.

וכתב בספר העתים (סי' קפה):

ונשאל **מרבינו האי גאון**, הקוראים בס"ת מהו שיעמדו אחרים ויחזרו ויקראו אותם פסוקים כשצריך הש"צ להוסיף בגברי על מנין הראוי לאותו היום, כגון שבת או יו"ט שיש בו חתן וכדומה לו.

והשיב: מנהגא דכל ישראל למעבד הכי ואין בזה גנאי, ומי לא תנינן (כלומר הדרינן וכפלינן) "ואמרת להם זה האשה", וכן קרבן נשיאים, וקרבן החג, וכמה זמני קרו "ולקחתם לכם ביום הראשון" עשרה גברי, וכן "ולאשר אמר". ולית בהא מילתא למיחש לברכה שאינה צריכה, דכל מאי דאורחיה הוא ברכה צריכה היא.

הנה מפורש בדבריו ז"ל דיליף מקרבנות החג ומקרבן הנשיאים, ולא חילק לומר דהיכא דלא אפשר שאני. ואע"ג שמתוך לשון השאלה מבואר דלא יליף אלא כשמוסיפין על המניין הראוי לאותו היום, ולא להשלמת המניין הנצרך. מ"מ מסתבר דלא נשאל כך אלא משום שאין טעם שיקרא זה ללא סיבה מה שקרא זה, שהרי בשבת ויו"ט הפרשה ארוכה דיה כדי לחלקה לז' עולים דשבת וה' עולים דיו"ט ולמה יחזור לחינם. ולא נצרכה אלא היכא דבעי להוסיף על העולים ופעמים שקצר המצע מלהשתרר עליו כמה עולים הלכך נמצא שם מקום לאיבעיא לנו²⁸. אך אה"נ דשרי אפי' היכא דאפשר.

וכן מתבאר מתוך דברי הריב"ש (סימן פד):

עוד שאלת: מה שנהגו בכל גלילות ארץ ישמעאל, שיום שמחת תורה, או יום חופת חתן, שכל בני הקהל מגדולם ועד קטנם קורין בתורה ומברכין, ולפעמים שצריך החזן להחזיר ולקרות הסדר חמשה או ששה פעמים, כדי שיספיק לכל אחד ואחד ג' פסוקים. היש אסור בדבר? ואם יש בו משום לא תשא? כי אולי מ"ש חז"ל (מגילה כא): בשבת קורא שבעה אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהן, זהו כשהסדר ארוך, ולא יצטרך לקרות זה מה שקרא זה, כי הסדר מספיק לכל הקורין.

28 וכ"ג קצת מלשון הלבוש (רפב, ב): "ואפילו אם ירצו להוסיף עד שיצטרכו לקרות זה מה שקרא זה, הרשות בידם".

תשובה: נראה שהוא מותר, כיון שאמרו חז"ל: אבל מוסיפין עליהן. ואין כאן משום לא תשא, שכיון שהן קורין, צריכין לברך. ואם משום שצריכים לפעמים לקרות זה מה שקרא זה, אין בכך כלום שהרי בימי חנוכה, שקורין בנשיאים, כהן ולוי קורין כל הפרשה בין שניהם, וישראל חוזר וקורא אותה כולה לבדו. וכן בחוה"מ בחג הסכות, כהן קורא פרשה אחת, ולוי קורא בפרשה של אחריה, והשלישי חוזר וקורא הפרשה שקרא לוי, והרביעי חוזר וקורא שתי הפרשיות לבדו, משום ספיקא דיומא...

והעתיק זאת מרן הב"י (סי' רפב), וכתב: "וכן נהגו העולם, ודלא כדכתב המרדכי סוף מגילה בשם ר' אפרים", וכך נפסק בשלחן ערוך. נמצא שלדעת הריב"ש לא אמרין היכא דלא אפשר שאני, ושפיר ילפינן מנשיאים ופרי החג. ונראה שאין חילוק בין אם העולים חוזרים לקרות הקריאה, לתוספת על חובת היום, ובין אם קוראים אותה לחובת היום, דאי לאו הכי מאי מיייתי הריב"ש ראייה מחנוכה וחווה"מ דסוכות²⁹. וכ"כ בדעתו הגינת וורדים (כלל ב סי' כד), הגר"י אונטרמן (שבט מיהודה ח"ב סי' יח אות ג), והגאון מופה"ד היב"א (ח"ו סי' כה).

וכן נראה לדקדק מלשון הוזהב של הרמב"ם (תפילה פ"ב), שכתב בהל' יג:

המפטיר בנביא צריך לקרות בתורה תחלה אפילו שלשה פסוקים, חוזר וקורא מה שקרא לפניו...

ואח"כ בהלכה יז כתב ללא חילוקים:

וכן מפטיר עולה מהמנין שהרי הוא קורא בתורה.

וכ"נ דעת ספר **כלבו** (סימן כ):

וביום שיש בו הפטרה, כגון שבת, יעמוד המפטיר ויקרא במה שקרא המסיים שלשה פסוקים לכל הפחות. ואם לא הפסיק הקדיש יוכל המפטיר להיות ממנין השבעה, שהרי קרא בתורה ומברך לפניו ולאחריה כשאר הקורין... המפטיר בנביא צריך לקרות בתורה תחלה אפילו ג' פסוקים וחוזר וקורא מה שקרו לפניו.

אלמא אינו מוסיף, ואעפ"כ עולה לכתחילה. ואין הטעם משום דסליק סידרא, ומשום דאי אפשר, אלא כן הוא רשאי לעשות לכתחילה.

29 אמנם פשוט כי בדעת השו"ע אין לומר כן, שהרי פסק גם לתשובת הגאונים שהביא האבודרהם בסי' קלו וגם לדברי הריב"ש בסי' רפב, וע"כ דס"ל דדווקא היכא דמוסיפין על מנין העולים שרי לנהוג כך **לכתחילה**, והואל ואינו עולה מן המנין. וכ"כ המג"א (סי' רפב ס"ק ג) ושאר האחרונים.

ואף דעת רש"י שעולה הכופל עולה למניין³⁰, שכך כתב בשמו בספר **שבלי הלקט** (סי' קצ"א):

מצאתי בשם רבינו שלמה, מעשה בא לפני רבי, ששכח החזן וקרא ארבעה אנשים בפרשת ראש חדש שבא בחנוכה כמו שרגילין לקרות בשאר ראשי חדשים. ואומר רבי אם לא היה מוציא ספר תורה לא היה צריך לקרות יותר, דהא אמרינן אין משגיחין בחנוכה [וראש חדש] כל עיקר. אבל עכשיו שהוציא שתי תורות, משום פגמו של ספר תורה שני צריך לקרות חמישי בשל חנוכה. ואין לומר שרביעי עצמו יקרא בשל חנוכה קודם שיחתום בספר תורה הראשון בפרשת ראש חדש דה"ל מדלג ואין מדלגין בתורה בשני ענינים (מגילה כד ע"א), אלא מאחר שהרביעי התחיל לקרות בשל ראש חדש יחתום ויברך, ויבוא חמישי אחריו ויקרא בספר תורה השני בשל חנוכה. ומוטב שיבטל הא דאמרינן (שם כא ע"א) בר"ח ארבעה אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם, ואל יפגם ספר תורה.

והרי אי אפשר לקרוא בר"ח ד' עולין אם לא ע"י כפילת פסוק, ואע"פ שאפשר לנו לקרוא עולה נוסף בשל חנוכה, שאף קריאה זו מעניין היום היא וכו"ע הכי קראי, מ"מ הואיל ונשלמו ד' עולין אין משגיחין בחנוכה. ש"מ שבדיעבד נחשב העולה הכופל מן המניין עד כדי כך שמוותרים בגללו על קריאת חנוכה. וכן מוכח עוד ממש"כ: "ומוטב שיבטל הא דאמרינן בר"ח ארבעה אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם, ואל יפגם ספר תורה". ואם אינו עולה מן המניין, מאי חשש "מוסיפין" איכא הכא? ופשוט.

ופסק זה של רש"י הובא גם בספר **הרוקח** (סו"ס רכו), וכן כתבו גם **התוספות** במגילה (כג ע"א ד"ה חד) ע"פ מדרש ילמדנו, ו**נפסק בשו"ע** (תרפד, ג) **ואין חולק**.

30 ואפשר להבחין גם מפרש"י במסכת סוכה (נה ע"א) עד כמה כפילת הפסוקים איננה מפריעה לרש"י כלל. שהרי כתב: "וכי היכי דאתקין אמימר לענין תפלה עבדינן נמי לענין קוראי התורה, **שהרביעי** הקורא, שהוא מוסף בחולו של המועד יותר משאר ימים, וניכר שהוא בא לכבוד היום, הוא קורא את **ספיקי היום** וכו', והשלשה שקורין תחילה, **אין מקפידין על קריאתם - יקראו מה שירצו**, ומכל מקום, כך היו נוהגין רבותי - שני ראשונים קוראים שנים ספיקי היום, והשלישי בפרשת יום המחרת, שאינה מספיקות היום כלל, **והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שנים הראשונים**". ואע"פ שהמדובר הוא בפרי החג דמקרי "אי אפשר", ראה נא ראה שקריאת הרביעי שהיא העיקרית היא חזרה על הראשונים, ואילו קריאת הראשונים - "יקראו מה שירצו" - ואפי' משל יום המחרת. ואילו הווה חייש לכפילת פסוקים, היה מורה לכהן לוי וישראל לקרוא רק בפסוקים אחרים על מנת שהרביעי לא יכפול.

31 והובא בשו"ת רש"י סי' קכו, במחזור ויטרי סי' רמ ובסידור רש"י סי' שכו.

מאיךך, מדברי הרא"ש (מגילה ג, ה) מתבאר דס"ל כתשובת הגאונים:

משמע דבימי חכמי הגמרא לא היו רגילין לקרות למפטיר מה שקרא אחרון אלא היה קורא דבר אחר. דאלו היה קורא מה שקרא אחרון כמנהגינו אמאי קאמר וכו', ועוד קשה מהא דקא משני לעיל כיון דמשום כבוד תורה למנינא לא סליק, טפי הוה ליה למימר כיון דאינו קורא אלא מה שקרא האחרון למנינא לא סליק, אלא ש"מ שבימיהם היה המפטיר קורא פסוקים אחרים מה שלא קראו לפניו³².

וכ"כ בשו"ת התשב"ץ (חלק ב סימן ע), אלא שמחמיר טפי ואוסר אף במוסיפים על חובת היום, ולדידיה מוסיפין חמירא טפי³³:

אבל נראה שאין ראוי לקרות פרשה אחת ולשנותה אפי' לצורך להשלמת ז' וכ"ש שלא לצורך כלל. ואע"פ שבחנכת הנשיאים ובמוספי החג אנו קוראים וחוזרים ושונים, שאני התם דלא אפשר אלא בהכי. ואין דנין אפשר משאי אפשר וכו'. וא"ת מפטיר שבכל שבת יוכיח שהוא חוזר וקורא מה שמשלים קורא? שאני התם שכיון שהמפטיר הוא צריך לקרות מפני כבוד התורה ואינו ממנין השבעה, עשו בו היכר לקרות מה שכבר קרא המשלים וכו'.

נמצא כי [הגאונים], הרא"ש, התשב"ץ והאבודרהם ס"ל דלא עלה זה החוזר למניין הקרואים. ואילו הרשב"א, הריטב"א והר"ן ס"ל דשרי לכתחילה (ואולי רק במקום צורך קצת) לחזור ולקרוא מה שקרא חברו בלא תוספת, ועולה למנין הקרואים. וכ"כ דעת הרמב"ם והכלבו, וכן היא דעת רש"י והתוס' והרוקח ושבלי הלקט, וכן יש לבאר בדעת רב האי גאון ובדעת הריב"ש, אמנם אין זה מוכרח.

32 וכמו כן כתב להוכיח הרשב"א (מגילה כג ע"א): "ותדע לך, דהא מדקא משני כיון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעי, ואלו לא היה המפטיר קורא לעצמו אלא חוזר וכופל, לימא ליה כיון שאינו חוזר וקורא אלא מה שקראו האחרים כנגדו נמי לא בעי, אלא ש"מ שדרכן היה שהמפטיר קורא לעצמו פסוקים אחרים שלא קראו הראשונים". וזו גם ההוכחה הראשונה שכתב הרא"ש, אלא שבניגוד לרא"ש שהוסיף להוכיח כן מדברי הגמרא "כיון דמשום כבוד תורה למנינא לא סליק", הרי שהרשב"א לא הוסיף זאת, יען שסברתו ז"ל היא להיפך מסברת הגאונים הנ"ל. וכדלקמן.

33 ואף עצם העלאת מוסיפין לא ניחא ליה כלל. לא מבעיא ביו"ט וביוה"כ דס"ל שאסור מדינא, אלא אף בשבתות כתב שם: "הג"ה אמיה וכו' אבל אנחנו בבית תפילתנו אפי' בשבת אין מנהגנו לקרות אלא ז'. ושמעתי כי ה"ר ש"ט פלקן התקין כן במיורקא שגם הם היו מוסיפין בשבת כמנהג אלו הארצות והוא בטל זה המנהג. ובלשון הזה שמעתי משמו שאמר כל המוותר על הסכמה זו יתוותרון מעוהי. ושמעתי הטעם מפי מורי חמי ה"ר יונה ז"ל שלא התירו להוסיף על הו' אלא בומן המשנה שהפותח היה מברך לפניו והחותם מברך לאחריה והאמצעיים היו קוראים בלא ברכה, על כן אם רצו להוסיף מוסיפין ומה בכך, אבל האידנא דתקינן רבנן שכל אחד מברך לפניו ולאחריה גזרה משום הנכנסים וגזרה משום היוצאים, כדאי' בפרק בתרא דמגילה, אין לנו להוסיף בקרואים כדי להוסיף בברכות שאינן צריכות. וטעם נכון הוא".

וכן דעת המבי"ט (ח"א סימן רכד) להתיר אף לכתחילה³⁴, וז"ל: "כל הפרשה היא חובת היום, ואפילו לכתחילה יכול לחזור ולקרוא מה שקרא האחד".

וכן כתב הפרי חדש (סי' קלו אות ו) להוכיח שעלה זה החוזר למניין העולים, מגמרא ערוכה במגילה:

ואי קשיא הא קשיא, דגמרא ערוכה היא בפרק בני העיר (מגילה ט ע"ב) ראש חודש אדר שחל להיות בואתה תצוה, אביי אמר קרו שיתא מן ואתה תצוה עד ועשית כיור וחד חוזר וקורא מן כי תשא עד ועשית כיור. חל להיות בכי תשא עצמו, אמר אביי קורין שיתא מן כי תשא עד ויקהל משה וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור. ותניא כוותיה. וכל זה כתבוהו הרי"ף (שם י א) והרא"ש ז"ל (שם ד, י) והרמב"ם (סוף פרק יג מהלכות תפילה הלכה כב) והטור

34 וזו לשון המבי"ט הנוגעת לענייננו: "נשאלתי על מי שעלה לקרות בתורה והראו לו מקום שקרא בו וברך ואחר כך ראה כי לא היה מקום שהראו לו המקום שהיה צריך לקרות, אם צריך לחזור ולברך או לאו, וזה יקרה בשלשה אופנים או הראו לו למעלה במקום שכבר קראו או למטה ממקום שלא קראו הניח פסוקים שלא קראו הראשון ולא קרא השני או שהראו לו פרשה אחרת שלא היתה חובת היום.

ואני משיב על שני אופנים. ואני מקדים קודם כי הוא ידוע שמשא תקן להם לישראל שהיו קורין בתורה בשבת ובשני ובה' וכו' כדאמר פרק מרובה. ופרש"י חובת היום בכל שבת כדמשמע במתני' דפ' בני העיר דתנן ומספיק לשבת אחרת וכו' בחמשיית חזרין לכסדרן והיינו משום מנהג כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ג ומנין הקוראים הוי תיקון חכמים. ולהכי נראה דכל שקראו מנין הקורים כל מה שהוא חובת היום יצאו בין שקרא הא' רוב הפרשה והששה קראו מיעוט' או שקצתם חזרו לקרות מה שקרא אחד והשלימה הפרשה ואפילו שהשלים הא' הפרשה וחזר הב' מתחלתה עד סופה וכן כולם. הכלל: כיון שקראו ז' בפ' שהיא חובת היום יצאו ידי חובתם.

ואם כן אין כאן טעות כל כי כל הפרשה היא חובת היום ואפילו לכתחילה יכול לחזור ולקרוא מה שקרא הא' ואם כן על כל הפרשה כולה הוא מברך באי זה מקום שירצה לקרות הוא או מקום שיראה אותו המקרא. וכן אם הראו לו למטה יכול לקרות למעלה ולקרות גם כן מה שהראו לו וא"צ לחזור ולברך שהכל חובת היום ועל הכל מברך וכו' נאם המבי"ט. עכ"ל הנצרך.

דברי המבי"ט הללו הועתקו בחלקם ע"י מרן החב"ב בכנסת הגדולה (סי' רפב), וכן העתיקם כף החיים (סופר סימן רפב ס"ק ה). אמנם הם העתיקו רק דברים הללו: "נראה דכל שקראו מנין הקורים כל מה שהוא חובת היום יצאו בין שקרא הא' רוב הפרשה והששה קראו מיעוט... ואפילו שהשלים הא' הפרשה וחזר הב' מתחלתה עד סופה וכן כולם". והשמיטו: "או שקצתם חזרו לקרות מה שקרא אחד והשלימה הפרשה", וכן מה שכתב שאף לכתחילה אפשר לעשות כן. אלמא ס"ל רק היכא דאי אפשר, הוא סליק סידרא ונסתיימה הפרשה בקריאת הראשון וכמו שא"ל לקרא מהפרשה האחרת עוד. וכמש"כ ביצא בזה הפר"ח בענייננו. וסרה בזה תמיהת הגאון שערי ישיעה וזין (סי' ג) שתמה על כנה"ג כיצד מצטט את המבי"ט בלי להעיר שסותר הוא את השו"ע. וע"ע בשו"ת נאמן שמואל (סי' ג) שהעתיק אף הוא את תשובת המבי"ט, וע"מ שלא יסתור תשובת הגאונים כתב חז"ל: דלא נאמרו דברי הגאונים אלא בשלא קרא הראשון שיעור שני קוראים, דהיינו ג' פסוקים או ארבעה או חמישה ולא יותר (דליכא תלתא פסוקי לתלתא גברי, כההיא דתענית שחובת היום היא בראשית וידי רקיע שהם ח' פסוקים). אבל אם הראשון קרא ששה פסוקים או יותר משה, אפי' לא יקרא השני אלא מה שקרא האחד - עולה מן המניין, כיון שיש בין שניהם שיעור קריאה לכל אחד ואחד. עכ"ד. והעתיקוהו בעיקרי הד"ט (סי' ו אות ח) ובכף החיים סופר (רפב ס"ק סח).

(בסימן תרפה). ואם איתא דהיכא דאפשר אינו עולה למנין אלא א"כ מוסיף על חבריו, הכא הא אפשר. והיה לו לומר שיקראו שבעה מן אתה תצוה עד ועשית והשמיני שיחזור ויקרא מכי תשא עד ועשית. וכי תימא לא, וכו' אבתי הוה מצי לתקוני שיקרא השישי ג' פסוקים מפרשת כי תשא והשביעי שיחזור ויקרא מתחילת הפרשה עד ועשית ובהכי מוסיף ג' פסוקים ואיכא היכר לפרשת שקלים. אלא ודאי משמע דכל שקרא מה שקרא חברו בלא שום תוספת אפילו היכא דאפשר - עולה למנין³⁵. ואולי לא כתבו כן הגאונים אלא בשלשה דצריך להוסיף על מה שקרא חברו, ומה שעולה למנין ז' שאני, לפי דלא הוי אלא תוספת לכבוד בעלמא בשביל שבת. ומכל מקום לא משמע כן³⁶.

"אין מוסיפין עליהם" - חשש תוספת על מניין העולים

ובר מן דין ברכה לבטלה, יש לנו כאן חשש משום איסור תוספת על מניין העולים. רצוני לומר שאין כאן מקום 'להחמיר' מספק ולהעלות עולה נוסף, שהרי אם זה החזור וכופל עלה מן המניין, אם נעלה עוד עולה תחתיו נמצאנו מוסיפין על העולין, והוי חומרא הבאה לידי קולא. ובשלמא בשבת שרי להוסיף, אך בשני וחמישי הרי איסור להוסיף, וכמו שכתב הר"ן (על הרי"ף מגילה יג ע"א) בעניין מפטיר, האם עולה למנין שבעה (שנותרה בזה הגמרא בספק):

ויש מי שכתב דליכא למימר דמספיקא לנקוט לחומרא לומר שאינו עולה, דהא חומרא דאתי לידי קולא הוא, דהא בכללי יומי לבד משבת אין פוחתין

35 אמנם המג"א (סי' קלו ט"ק יג) דחה לכאן' ראייה זו, והותירה בצריך עיון. וז"ל: "צ"ע, דפרשת שקלים שחל בואתה תצוה אמרינן בגמ' קוראין ו' מואתה עד ועשית כיוור וגו' והמפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית ואפ"ה עולה מהמנין. וכ"כ הטור בסי' תרפ"ה. ואין לומר ה"ג משום דלא אפשר, דהא אפשר להוסיף (עולה) אחד, שלא יהיה המפטיר ממנין הקוראים. וגם אפשר לקרות עמו ג' פסוקים יותר. וי"ל דבעינן שיקרא פ' שקלים לבדה ולא יותר. ומי"מ קשה דיקרא הששי עד ג' פסוקים אחר כי תשא והו' יחזור ויקרא מכי תשא ויוסיף על הראשון. וי"ל דא"כ אימרו שהסדרא מסיים על נפשותיכם, אבל עכשיו שאין מוסיף כלום וזה איסור בעלמא, מוכח דמשום פ' שקלים הוא. ואפשר דמשום זה אין צריך להוסיף. וצ"ע".

36 ובוודאי דלא משמע הכי, שהרי לסברא זו אין מקום ללמוד מכאן לכך שמפטיר יעלה למנין שלשה. דדלמא מניין שבעה דשבתא שאני. ואם כן כיצד יליף מיניה הרא"ש ושאר' שהמפטיר עולה למנין אף היכא דבעינן ג' עולים? וז"ל הרא"ש (מגילה ג, ה): "והלכתא מפטיר עולה, דקאמר בפרק בני העיר (דף ל ע"א) ר"ח אדר שחל להיות בשבת בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא בואתה תצוה עד ועשית כיוור נחשת וחד תני וקרי מן כי תשא עד ועשית כיוור, והיינו מפטיר. אלמא מפטיר עולה למנין שבעה, וכן הלכה. ולכך אנו נוהגין בתענית במנחה ובתענה באב וביוה"כ במנחה שהשלישי הוא מפטיר". אע"כ דאין הפרש בין ג' עולין של שני וחמישי לשבעה עולין דשבת, וכמסקנת הפרי חדש.

ואין מוסיפין בקורין וכו'. ואי דינא היא דעולה היא דאמרין דאינו עולה נמצא שמוסיפין שלא כדין, ומש"ה עדיף לאפוקי נפשיה מספקא למפסק בקדישא ובבכה"ג ליכא ספיקא דאינו עולה, כמו שכתב רב נטרונאי ז"ל. ואין צורך לכל זה דכיון דספיקא דרבנן היא, נקטינן לקולא.

וכן הגאון הגדול בדורו מוהר"ר יצחק הכהן (אבד"ק פינטשוב, המכונה רבי איציקל חריף, גי'ג לבעל הש"ך) בספרו כתר כהונה (סימן ה) כתב להסתפק בדעת מרן דדלמא ס"ל כגאונים רק בשבתות ויו"ט דאין איסור במה שמוסיף על העולים, אך בשני וחמישי לא, דאי לא חשיבנא ליה ממניין העולים ומעלינן בתריה עולה נוסף נמצאנו מוסיפים על העולים לדעת הרשב"א וסיעתו, ואיכא איסורא בזה.

וראה ראיתי במג"א (ס"ק ח) שכתב גבי הקורא שני פסוקים בלבד, שפסק בו השו"ע שצריך לחזור ולקרות, וז"ל:

ומברך לפנייה ולאחריה. ונ"ל דבחול יקרא זה שנית ג' פסוקים, דאסור להוסיף על מנין הקוראים. אבל בשבת יקרא אחר מכאן ולהלן ג' פסוקים, וה"ה ביו"ט, דהא י"א דמותר להוסיף וכן סוברים רוב הפוסקים, לכן לא יקרא הוא שנית. עי' סי' רפב ס"ה.

וכן סבר הח"א (כלל לא אות כד), שכתב שיעלה אותו העולה שלא קרא כדין ובכך לא מקרי מוסיף על העולים:

אבל אם קראו פחות מט' פסוקים, כגון שקראו שנים ג' ג' והשלישי קרא רק ב' פסוקים, צריך השלישי לחזור ולברך לפנייה ולקרות ד' פסוקים ומברך לאחריה, דכל שקרא פחות מג' פסוקים הוי ברכתו לבטלה ואינו נחשב לקריאה כלל. ומכל מקום בחול ובמנחה בשבת דאסור להוסיף על מנין הקוראים, לא יקרא אחר אותן הפסוקים אלא זה שקרא פחות הוא יקרא.

ולפי דברייהם ז"ל נראה שבכל מקום שיש חשש של תוספת על העולים יש להינצל מכך ע"י שנעלה את אותו העולה השוגה שנית.

ותמהני מאי אהני, הרי לא מצאנו דכה"ג שאותו אדם העולה פעמיים איננו נחשב ממניין הקוראים. אדרבה, הרי כשאין לוי בביכנ"ס חוזר הכהן וקורא, וכי אינו עולה לשניים?!

וכן איתא בתוספתא דמגילה ופסקה הרמב"ם (תפילה יב, יז):

ציבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד, עולה וקורא ויורד וחוזר וקורא שנייה ושלישית עד שיגמור מנין הקוראים של אותו היום.

ועוד, אם כדבריהם לא היה לר"ן לכתוב "שהוא חומרא הבאה לידי קולא", דהא אפשר שאותו עולה 'המשלים' יהיה גם המפטיר, וכך ניצל מחשש מוסיפין שלא כד"ן.

אכן, מדברי המשנה ברורה (קלו ס"ק יג) מתבאר שאין פתרון זה מועיל במקום חשש אמיתי למוסיפין, אלא רק לחומרא בעלמא, מפני הרואין, ודווקא היכא שודאי לא יצא. ומשמע שפשוט דהיכא שיש ספק האם יצא ויש חשש של מוסיף על העולין, לא מהני כלום. וזו לשונו:

ואם אירע בשבת וביו"ט שחרית שקראו לאחד מן העולים שני פסוקים ובירך לאחריה וזכר שטעה, י"א דבזה טוב יותר ששוב לא יקרא הוא בעצמו אלא יקראו אחר [נדבחול שאסור להוסיף על מנין הקרואים, א"כ אם יקראו אחר להשלים במקומו מחזי כמו שקרא ארבעה קרואים, משא"כ בשבת דמותר להוסיף יותר טוב שיקרא אחר משיקרא עולה זה שני פעמים בס"ת אחת, דאין נכון לכתחלה כמבואר בסימן רפ"ב] ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון וכנ"ל וישלימו ז' קרואים מלבד זה שקרא השני פסוקים, וי"א דאף בשבת אין צריך לקרוא לאחר.

מסקנה דמילתא

הקורא בתורה ראשון, וקרא השני מה שקרא הראשון, נחלקו הראשונים בדבר אם מותר לעשות כך לכתחילה במניין הקרואים העולים לחובת היום³⁷. ופסק מרן השו"ע שעליו להוסיף עוד ג' פסוקים במקום שאפשר ועולה למניין³⁸. ואם אי

37 בתשובת הגאונים שהביא האבודרהם (עמ' קלד) ס"ל לאסור, וכ"כ הרא"ש (מגילה ג, ה) והתשב"ץ (ח"ב סי' ע). ולעומתם דעת הרשב"א והריטב"א והר"ן (במגילה כב) להתיר, ומתוך ביאורם נדחתה ראיית הגאונים. ודעת רב האי גאון (העיתים סי' קפה) והריב"ש (סי' פד) נראית לכאן כדברי המתירים. וכ"כ דעת הרמב"ם (תפילה פ"ב הי"ג, והי"ז) והכלבו (סי' כ). וכן פסק להדיא המב"ט (ח"א סי' רכד). וכן דעת רש"י (ש"ת סי' קכו) והתוס' (מגילה כג). והרוקח (רכו) ושבלי הלקט (סי' קצ) להתיר ע"פ בדיעבד.

38 בס"י קלו טו' ו פסק בתשובת הגאונים. אמנם לא הביא בב"י את דברי הראשונים המתירים כלל, לכד מדעת הריב"ש שהביאה בס"י רב, ומפרש לה בקריאת העולים הנוספים על חובת היום, ויש לדון דאי הוה שמיע ליה דברי המתירין לא היה סותם להחמיר. דהיא מילתא דרבנן, וכלל גדול בידנו ספק דרבנן לקולא, כמש"כ הר"ן (ברי"ף מגילה יג ע"א) להכריע שעולה למניין בכיוצא בזה (בספק עליית המפטיר למניין). וכ"ש אם נחפוץ לפרש את דעת השו"ע שאף בדיעבד לא עלה, וכמו שכתב המ"ב, בוודאי יש לומר שהיה אף מכריע שעלה בדיעבד בקריאה שאין מוסיפין בה על העולים (כגון שני וחמישי), כדי שלא יעבור בחשש תוספת על העולים (וכדברי הר"ן שם). וכבר מצאנו בפוסקים בהרבה מקומות שכתבו על מרן כעין זאת "אילו היה רואה...", וכיון שהכא א"צ לזה אלא לפי הבנת המ"ב, א"צ להביא ראייה מפוסק אחר אלא ממה שכתב המ"ב גופיה בבה"ל סימן שא סע' כה ד"ה כגון.

אפשר לו להוסיף רק פסוק אחד או שנים משום דסליק עניינא דיומא³⁹, יוצא אפילו בפחות משלשה שהוסיף ועולה למניין⁴⁰.

ואם לא הוסיף וכבר בירך באחרונה על התורה, אף השו"ע מודה שעולה למניין⁴¹, אלא שיש חולקים בדבר⁴².

לפיכך, אם הוא בקריאת שבת ויו"ט שמותר להוסיף על העולים, יוסיף עוד עולה תחתיו שיקרא ג' פסוקים חדשים⁴³, אא"כ כבר נסתיימה הפרשה⁴⁴.

39 כן הוא לשון הלבוש. ויש להוסיף דה"ה בכל גוונא שאי אפשר, כגון שהקורא איננו יודע את קריאת הפסוקים הנוספים, כדאינא בירושלמי (מגילה פ"ד ה"א): "היה יודע אחד את הפרשה - קורא את כולה. שבעה יודעין שלשה פסוקין - כולהון קראי. אחד יודע שלשה פסוקים - קרי וחור קרי". והובא בפ"י רבנו חננאל (מגילה כג ע"א) וברשב"א שם.

וכן אפי' אם תוספת הפסוקים היא מעניין היום ובידיעבד אם קראו רק אותם יצאו י"ח, ורק לכתחילה הוא שאין קוראים אותם. - שרי למהדר ולמקרי ללא תוספת. וראיה לדבר קריאת חנוכה.

40 דרוקא שלא היה אפשר להוסיף שלשה. הא אילו היה אפשר להוסיף שלשה ולא הוסיף אלא שנים, לא (סי' קלו מ"ב ס"ק כג, השמור מלטעות בדברי המ"ב בסי' רפב ס"ק ט).

41 דאי לא תימא הכי קשה טובא, כפי שכתבנו בראש המאמר תשע תמיהות. וכן פסקו רוב האחרונים: הפרי חדש (קלו ו) והמג"א (קלו ס"ק ט) ושלחן עזי שטים (סי' ו סע' ה אות ד) והמגן גיבורים (בשלטי הגיבורים ס"ק ה) ושבתת יו"ט (סי' ד) והיי עולם (קלו על מג"א ס"ק ט) וכף החיים (קלו ס"ק כד) ובני ציון ליכטמן (קלו ו). וכן מתבאר מכלל דברי הלבוש (קלו סע' ג ד) והעולת תמיד (קלו ס"ק ז) והאליה רבה (קלו ס"ק ח) והגר"ש קלוגר (הסת"ם סי' ח) ודרך החיים (דיני טעות בקריאה אות א) וברכת הבית (ח"ב שער מד) ואשל אברהם מבוטשאטש (סי' תרפד) ועוד. וכ"נ לענ"ד בביאור הגר"א (עי' הערות 21, 25). וכן פסק בשו"ת נאמן שמואל (סי' ג) היבא דאיבא תלתא פסוקי לכל אחד. והעתיקו את דינו בספר עיקרי הד"ט (סי' ו אות ח) ובכף החיים (רפב ס"ק סח).

42 המאמר מרדכי בדעת השו"ע (קלו ד), השערי אפרים (שער ז אות ד) והמ"ב (קלו שעה"צ ס"ק כד). וצ"ע כיצד יתרוצו את הכפילות לכאן בדברי השו"ע בסע' ד בעניין קריאת שמונה פסוקים, הלא לדבריהם בין אם קרא אחד ב' פסוקים ובין אם קרא שלשה פסוקים ע"י שכפל למפרע פסוק אחד - לא יצא אף בקריאת עשרה פסוקים. וצ"ע ג. (ואין לתרץ לדעתם ולומר כמו שכתבתי לבאר בהע' 19, שהרי אינהו גופיהו (עכ"פ המ"ב) מפרשי לשון השו"ע: "צריכים לחזור ולקרוא" דלאו דוקא הוא, אלא רק הטעה יחזור ויקרא. כפי שהערתו בהע' 21).

43 והוא טוב לכל הצדדין (לבד מודעת התשב"ץ הנ"ל). יען כי פסק השו"ע בהלכות שבת (סי' רפב ט"ב) שמתור לקרות עולים הרבה אע"פ שקרא זה מה שקרא זה וחזור ומברך, אין בכך כלום (וחילוק המ"א ס"ק יג בין שבת דשרי להוסיף על העולין לבין ימות החול דאסור, והעתיקהו האחרונים והמ"ב בס"ק כד). נמצא שאין כאן חשש לא בתוספת העולין ולא בברכות שאינן נצרכות. ואע"פ שכתב הרמ"א שמנהגם לאסור, מי"מ מודה היבא דאיבא צורך דשרי, ובלבד שלא לקרוא לזה מה שקרא כבר אחד, כמש"כ האחרונים.

44 שכן פסק השו"ע (רפב, ו): "אם טעה ש"צ וסיים הפרשה עם השישי ואמר קריש, א"צ לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם השישי, דקי"ל מפטיר עולה למנין שבעה". וביאר בפ"י חדש (קלו ו) לדעת השו"ע דהיינו משום דסליק סידרא. וכ"כ בביאור הלכה: "ואף דהגמרא מיידי היכי דשייר להמפטיר פסוקים שלא קראן מתחלה ולכך עולה למנין, ובזה הלא כבר קראן מתחלה, ומבואר לעיל בסוף סימן קל"ז דכשחזר עם אחד מה שכבר קרא לאחר אינו עולה מן המניין, הכא שאני כיון דלא אפשר בעניין אחר שכבר סיים הפרשה ששייך לשבת זו, וכמבואר שם דהיבא דלא אפשר עולה למניין".

ואם הוא בקריאת שני וחמישי ובכל מקום שאין להוסיף על העולים, יצאו ידי חובתן, ואין להם לחזור ולקרוא עוד⁴⁵. ויש בדבר חשש עוון חמור של ברכה שאינה צריכה⁴⁶, ויש להיזהר בהוראה זו⁴⁷.

מי דומה	ואין כמוה	מי דומה לך	ואין דומה לך:
אדון חסדך מעולם	על יראיך ברית עולם	אם ישגו ונגעלם	ומרַק וְשִׁטַּף בְּמַיִם:
לְעַבְדוֹ שֶׁכֶם אֶחָד	בַּקְהָלְנוּ כְּבֹדוֹ יְחַד	עֲצַמְנוּ מִמֶּנּוּ לֹא נִכְחַד	וַיִּרְאוּ אֶפִּיקַי מַיִם:
חַק עוֹלָם כְּלִיל תִּקְטָר	לַקְחוּ יַעֲרֹף כְּמִטָּר	בְּאֵר פִּיהָ אֵל תִּאָטֵר	יֵשֵׁב רוּחוֹ וְיָלוּ מַיִם:
נִנְאָלוּ בְּרוּעַ נְטוּיָה	נִדְדוּ מִדְּבַר עֲרֵבָה וְצִיָּה	שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּלֹא כּוֹס רְוִיָּה	לְקִרְאֵת צְמֵא הַתַּיִו מַיִם:
נִתְּנָה נְשָׁמָה לְעַם עֲלִיָּה	מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילָיָה	וְהוּא אִישׁוּהָ בִּבְתוּלָיָה	וַיִּצֵא אֵל מוֹצֵא מַיִם:
סָבִיב לִירְאֵיו חוֹנָה	טָרַם הָאֶסֶף הַמְקַנָּה	מִדּוּעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנֶה	פְּלֶגֶ אֱלֹהִים מְלֵא מַיִם:
בְּנֵי אֵל-חַי תִּקְרָאוּ	עַל כִּתְף תִּנְשָׂאוּ	אַתֶּם וְשִׁבְיַכֶם תִּתְחַטְּאוּ	אֲשֶׁר־יִכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מַיִם:
תוֹף הִגָּן עַץ חַיִּים	בָּהּ יַרְעוּ הַגְּדִיִּים	נִחַלַת ה' לְלוּיִים	וְכֹל־כְּלֵם לַחֵם וְמַיִם:
וְנִשְׁגַּב לְבָדוֹ שֵׁם נוֹרָא	חֲדָשׁ וְשִׁבְתָּ קְרָא מְקָרָא	שִׁפְהָ לְפִיו כְּפִי תִחְרָא	כַּעֲנַן שֶׁתּוֹלַע עַל פְּלָגֵי מַיִם:

45 ואף אם יחזור ויעלה דווקא העולה שכפל, ולא אדם אחר, לא מהני. דכל העולה לתורה ומברך, אף אם כבר עלה פעם אחת, חשוב כשני עולים.

יש להעיר כי זה לא אמור היכא דליכא חשש פגם לסי'ת שיאמרו שהוא פסול, דאי איכא חשש כוזה, גובר הוא על איסור הוספה על העולים, כפי שכתב רש"י ונפסק בשו"ע (תרפד, ג).

46 ואין להתחכם ולקרוא בלא ברכה, משום גזירת חז"ל שכל עולה יברך לפניו ולאחריה משום הנכנסין והיוצאין. וכפי שכתב הפרי"ח (סי' קלו ס"ק ג בסופו) לתמוה על המהר"ם מלובלין (סי' פה), וכן העירו האחרונים שכן מפורש במס' סופרים שלא כמהר"ם וכדלעיל הע' 12, וכי בשו"ת פרח שושן שסברת המהר"ם נדחתה בשתי ידיים (כלל א סי' ח וכלל ב סי' ג). וע"ע בשו"ת משיב דבר (סי' טו), שאסור לקרוא בציבור בלא ברכה ע"ש. וע"ע בסי' קמב בה"ל ד"ה מחזירין בשם החיי אדם, ודוק.

47 וכתב הרמב"ם (שו"ת סימן קכד): "וכל מי שעונה אמן על ברכות לבטלה או ברכות שיש ספק בחיובן ומתירן ללא שיקול דעת, הרי הוא עתיד ליתן את הדין". וכתב בתשובת נאמן שמואל (סי' ג) שבברכה שאינה צריכה לא רק המברך עובר על עוון נשיאת שם שמים לשווא (כדאייתא בברכות לג ע"א) אלא אף מי שהורה לו לברך גם הוא נלכד בעוון זה. ח"ל: "...והואיש הזה אשר גס בלבו בהוראה, אשר גרם להוציא שם שמים לבטלה שהוא המברך ברכה שאינה צריכה, צריך ג"כ כפרה, ק"ו מ"שבועת ה' תהיה בין שניהם" שעוון השבועה חל על שניהם (שבועות לט ע"ב)..."

